

Vlaamse werkgroep Bevolkingsonderzoek

ADVIES nr. 20-04

Betreft: aanvraag toestemming bevolkingsonderzoek Violet – soa testen bij klanten van sekswerkers

Algemeen

Voor bevolkingsonderzoek op initiatief of voorstel van derden is, zoals bepaald in het besluit van de Vlaamse Regering van 12 december 2008 betreffende bevolkingsonderzoek in het kader van ziektepreventie (verder het besluit over bevolkingsonderzoek te noemen), een toestemming van de minister vereist. De minister baseert zich bij zijn beslissing over die toestemming op een advies van de Vlaamse werkgroep Bevolkingsonderzoek.

Initiatieven of voorstellen worden in twee fasen beoordeeld door de werkgroep Bevolkingsonderzoek:

- (1) in een eerste stap wordt nagegaan of het voorstel bevolkingsonderzoek betreft - en dus onder het toepassingsgebied van het besluit over bevolkingsonderzoek valt;
- (2) in een tweede fase wordt nagegaan in hoeverre het voorstel of het initiatief aan de (kwaliteits)criteria voor bevolkingsonderzoek (vermeld in het besluit over bevolkingsonderzoek) voldoet.

Als in de eerste stap blijkt dat het initiatief geen bevolkingsonderzoek is, is beoordeling door de werkgroep Bevolkingsonderzoek aan de hand van de criteria niet nodig.

Situering

Op 6 maart 2020 werd door Violet Antwerpen een aanvraag tot toestemming ingediend voor een bevolkingsonderzoek waarbij klanten van sekswerkers getest worden hiv, syfilis, gonorrroe en chlamydia. Aan Violet Antwerpen werd gevraagd om de aanvraag aan te vullen met de vragenlijst die aan de deelnemers werd voorgelegd en het onderzoeksrapport van dit bevolkingsonderzoek dat in 2019 wetenschappelijk geëvalueerd werd. Deze bijkomende info werd op 3 juni aan het agentschap bezorgd.

Violet Antwerpen wil dit bevolkingsonderzoek gedurende een aantal weken aanbieden aan klanten van sekswerkers in het Schipperskwartier. In 2019 werd reeds een dergelijk bevolkingsonderzoek uitgevoerd in het kader van wetenschappelijk onderzoek in samenwerking met het ITG. Wetenschappelijk onderzoek is echter geen finaliteit meer in dit vervolgproject, de focus ligt nu vnl. op het verbeteren van de gezondheid bij klanten van sekswerkers door soa's vroegtijdig te detecteren en klanten zo nodig te verwijzen naar de zorg. De inzichten van dit project kunnen evt. wel leiden tot verder wetenschappelijk onderzoek, maar de primaire finaliteit is nagaan of en hoe dit initiatief een duurzaam aanbod kan worden. Het project wordt o.a. gefinancierd door Gilead (maar niet via een onderzoeksbeurs).

Advies

De werkgroep formuleert volgende algemene en specifieke bedenkingen bij het bevolkingsonderzoek:

Doelgroep

- De keuze van de doelgroep is verantwoord. Klanten van sekswerkers vormen inderdaad een hoog risico populatie voor soa's. Violett stelt ruime inclusiecriteria voor: meerderjarige klanten die niet onder invloed zijn van verdovende middelen en een geïnformeerde toestemming geven om zich te laten testen.
- Een schatting van de omvang van de totale doelgroep (klanten van sekswerkers in het Schipperskwartier) wordt niet vermeld. De werkgroep vraagt zich af in welke mate deze doelgroep effectief bereikbaar is en of personen met het hoogste risico op soa's wel bereikt worden. De rekrutering van deelnemers gebeurt door personen rechtstreeks aan te spreken op straat of via online chat/fora. Daarnaast worden ook advertenties en folders verspreid. Het is onduidelijk hoeveel klanten uiteindelijk ingaan op het testaanbod (cf. wat is de responsrate?).

Screeningsinstrument

- Het voorgestelde screeningsinstrument (de soatesten) is algemeen aanvaardbaar in België. De testen zijn eenvoudig, veilig, nauwkeurig en doeltreffend.
- De selectie van soa's werd door Violett gemaakt op basis van het voorgaande wetenschappelijke onderzoeksproject en een analyse van de kosteneffectiviteit. Soa's waarvoor meldingsplicht bestaat, worden gemeld via de gebruikelijke kanalen (labo).

De behandeling of zinvolle handelingen

- Bij een positief resultaat wordt de klant verwezen voor behandeling naar zijn huisarts of een gespecialiseerd centrum (soa referentiecentra). Hierbij gaat men uit van de individuele verantwoordelijkheid van de klant. Violett heeft immers geen therapeutische relatie met de deelnemers en dus ook geen zicht op de verdere opvolging.
- Nagaan in welke mate patiënten effectief een behandeling volgen, is niet meteen mogelijk (de zgn. *linkage to care* is nog onduidelijk). In het eerdere onderzoeksproject gaven de deelnemers namelijk aan dat zij zich niet willen laten testen bij de huisarts omdat men dit te intimiderend vindt of een gebrek aan discretie vreest. De vraag is dan of zij voor behandeling wel naar een (huis)arts zullen stappen.

Het bevolkingsonderzoek in het algemeen

- Het testen op soa's staat centraal in dit project, maar men wil daarnaast ook klanten sensibiliseren en info verstrekken over condoomgebruik en respectvol gedrag t.a.v. sekswerkers, ook aan klanten die zich niet willen laten testen. Effecten als (duurzame) gedragsverandering worden echter niet geëvalueerd binnen dit project.
- De werkgroep stelt zich vragen bij de effectiviteit van dergelijk bevolkingsonderzoek: zorgt het testen inderdaad voor minder besmettingen (bv. bij sekswerkers) en secundaire besmettingen (bv. klanten). Naar verluidt werd er tot dusver amper wetenschappelijk onderzoek gevoerd over dergelijke screening bij klanten van sekswerkers. Het eerdere bevolkingsonderzoek - dat als wetenschappelijk onderzoek werd uitgevoerd in samenwerking met het ITG - leverde maar een beperkt aantal inzichten op; dat screeningsinitiatief kende nl. slechts een korte duurtijd en een beperkt aantal deelnemers (ongeveer 150).
- Anderzijds wil Violett in dit vervolgproject toch nog een aantal aspecten van de screening evalueren, echter nog steeds beperkt en zonder hierbij samen te werken met een (universitaire) onderzoeksgroep.
- Violett wordt door de Vlaamse overheid gesubsidieerd voor haar werking t.a.v. sekswerkers, niet t.a.v. hun klanten. De sponsoring door Gilead (farmaceutisch bedrijf) is vrij beperkt.. De werkgroep vraagt zich af of daarmee meer dan alleen de kosten voor de labotesten mee kunnen worden gefinancierd en of een gedeelte van de personeelskost nog via andere bronnen, zoals bijv. de subsidie vanuit de

Vlaamse overheid of vanuit de provincie, wordt gedekt. Er moet nagegaan worden of er mogelijke sprake is van oneigenlijk gebruik van subsidies of van belangenvermengingen, en acht de werkgroep het wenselijk dat dit vervolg project opnieuw aan een ethisch comité wordt voorgelegd (indien dit nog niet gebeurd zou zijn).

- Deelnemers kunnen zich gratis laten testen na het invullen van een vragenlijst en het doorgeven van een telefoonnummer (voor de terugkoppeling van de testresultaten). De overige persoonsgegevens worden gepseudonimiseerd opgeslagen in een elektrisch patiëntenbestand.

Besluit

De werkgroep vindt het voorgestelde bevolkingsonderzoek zinvol, maar onvoldoende wetenschappelijk onderbouwd: flankerend bijkomend wetenschappelijk onderzoek of verder bouwen op degelijke wetenschappelijke onderbouwing (o.a. duidelijke cijfers) en ervaring met implementatie in andere landen is nodig. Goede data verzamelen, en deze op een gedegen manier verder analyseren heeft meerwaarde voor het beleid.

Daarom vraagt de werkgroep Violetta om:

- Naast testen, ook voldoende aandacht te hebben voor bevorderen van seksuele gezondheid en gedragsverandering.
- Samenwerking te zoeken met een universitaire onderzoeksgroep. Op die manier kunnen de bevindingen van dit project een veel grotere beleidswaarde hebben en is er tevens meer garantie dat bv. de doorverwijzing naar de zorg op een kwaliteitsvolle wijze gebeurt.
- De financiering te verduidelijken en te toetsen op oneigenlijk gebruik en belangenvermenging
- Om tegelijk opnieuw advies te vragen aan een ethische commissie over dit vervolgproject.
- Binnen het vervolgproject meer aandacht te hebben voor het inschatten van de respons rate.
- Na te gaan hoe de doorverwijzing naar de zorg en evt. enige opvolging van de behandeling verbeterd kan worden, cf. welke bijkomende maatregelen kunnen genomen worden zodat soa's effectief behandeld worden.

De werkgroep adviseert de minister om toestemming te verlenen voor dit bevolkingsonderzoek, indien Violetta aan bovenstaande voorwaarden gevolg geeft.

Eventuele wijzigingen (bv. testmethode of procedure) of uitbreidingen (bv. doelgroep of regio) moeten steeds voor advies worden voorgelegd aan de werkgroep.

Prof. Dr. Bettina Blaumeiser,

Voorzitter Vlaamse werkgroep Bevolkingsonderzoek